

Hjemløs i egen bolig

- hverdagslivet for tidligere hjemløse

En kortfattet udgave
Marts 2008

Jonas Markus Lindstad

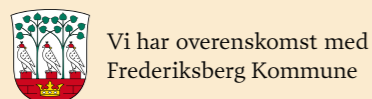
Hjemløs i egen bolig
- Hverdagslivet for tidligere hjemløse

© CASA marts 2008
ISBN 978-87-91795-89-3
Elektronisk udgave: ISBN 978-87-91795-90-9

Rapporten er skrevet af Jonas Markus Lindstad, CASA

Center for Alternativ Samfundsanalyse
Linnésgade 25, 3.
1361 København K.
Tlf.: 33 32 05 55
www.casa-analyse.dk

Forord

Denne rapport sætter fokus på tidligere hjemløse, der lever i egen bolig og har gjort det i en længere periode. Rapporten ser på, hvordan de har det med at bo i egen bolig, og hvordan de klarer sig i hverdagen.

Hjemløseområdet er et kompleks område, der årligt berører omkring 11.000 personer i Danmark. Det viser sig, at en del af de hjemløse med tiden flytter i egen bolig. Spørgsmålet er, hvordan de tidligere hjemløse klarer et liv i egen bolig: Lever de et almindeligt liv, eller vender de tilbage til et liv, der minder om et hjemløseliv?

Rapporten er først og fremmest baseret på tidligere hjemløses beretninger og fortællinger om deres hverdag. Undersøgelsen bygger således på 25 kvalitative interview med tidligere hjemløse, som har boet i egen bolig i mere end et år. Derudover har de det til fælles, at de alle tidligere har haft et længerevarende ophold på de to herberger Lindevangen og Lærkehøj begge beliggende i Frederiksberg Kommune.

Derudover er der foretaget interview med medarbejdere på herberger og væresteder, gadeplansmedarbejdere, bostøttefolk og misbrugskonsulenter.

Denne rapport er en sammenfatning af hovedrapporten: *Hjemløs i egen bolig – hverdagslivet for tidligere hjemløse*, der kan hentes fra Lindevangens, Lærkehøjs og CASAs hjemmesider.

Vi takker de mange mennesker, der har åbnet døren til deres hjem, eller som er mødt op til interview i parker, på væresteder eller herberger, og som har taget sig tid til at fortælle om et ofte barsk og omskifteligt liv.

Undersøgelsen er gennemført af Jonas Markus Lindstad, som har skrevet rapporten. Finn Kenneth Hansen har været projektleder på undersøgelsen.

Undersøgelsen er foretaget i perioden november 2006 – november 2007.

Undersøgelsen er initieret af KFUKs Sociale Arbejde og finansieret af Lindevangen og Lærkehøj, Frederiksberg Kommune og Velfærdsministeriet (tidligere Socialministeriet).

CASA
Marts 2008

Indholdsfortegnelse

1	Hjemløs i egen bolig.....	7
1.1	Hverdagslivet for tidligere hjemløse.....	9
1.1.1	Det trivielle hverdagsliv	9
1.1.2	Det misbrugende hverdagsliv	11
1.1.3	Det isolerede hverdagsliv	15
1.1.4	Det almindelige hverdagsliv.....	17
1.2	Forhold der påvirker hverdagslivet i egen bolig.....	19
1.2.1	Ophold på herberg.....	19
1.2.2	Egen bolig.....	20
1.2.3	Den økonomiske situation.....	21
1.2.4	Den sociale bagage.....	22
1.3	Opmærksomhedspunkter	24
1.3.1	Fraflytning fra herberg.....	24
1.3.2	Boliger i ghettoer.....	24
1.3.3	Udvidet bostøtte	25
1.3.4	Behov for gode sociale netværk.....	25

1 Hjemløs i egen bolig

Hvordan klarer tidligere hjemløse sig i hverdagen, og hvad er det for et liv, de lever? Lever de et liv ligesom alle andre ”almindelige” mennesker, eller lever de et liv, der minder om et hjemløseliv – selvom de har deres egen bolig?

I slutningen af 2005 lagde CASA sidste hånd på en større evaluering af Lærkehøj, et herberg for hjemløse misbrugere og psykisk syge.

CASA havde fulgt beboere og medarbejdere på Lærkehøj, siden herberget startede i 2002. Undersøgelsen viste, at en stor del af beboerne på udskrivningstidspunktet var kommet videre til egen bolig, i behandling eller på anden måde havde forbedret deres livssituation i løbet af opholdet på Lærkehøj. Evalueringen var baseret på, hvordan situationen så ud for beboerne på udskrivningstidspunktet. CASA kunne ikke sige noget om, hvordan det gik beboerne på længere sigt. En sådan undersøgelse, påpegede rapporten dengang, manglede således.¹

Det er da også baggrunden for denne undersøgelse, som sætter fokus på, hvordan tidligere hjemløse, der har boet på herberg, klarer sig, når de er flyttet i egen bolig.

Lindevangen og Lærkehøj er to botilbud for hjemløse efter servicelovens § 110 drevet af Den selvejende institution Lindevangen. Herbergerne er tilknyttet KFUKs Sociale Arbejde og har driftsoverenskomst med Frederiksberg Kommune.

Lindevangen er et herberg på Frederiksberg åbnet i 1970, hvor der er medarbejdere på vagt hele døgnet. Boformen er normeret til 26 voksne og op til 8 børn.

Lindevangen har 26 møblerede værelser af varierende størrelse. Der er 4 værelser med plads til forældre med barn/børn. De resterende værelser er beregnet til enlige. 4 af værelserne er beliggende i et annek, hvor beboerne har egen indgang, køkkenfaciliteter, toilet og badeforhold, som de deles om. Et af værelserne på Lindevangen er et akutværelse, som er til rådighed ved akut behov for en enkelt overnatning.

Lindevangen tilbyder husly og bistand til hjemløse i vanskelige situationer fx i forbindelse med skilsmisser, samkvem med børn, svigtende helbred, økonomiske problemer etc. Dette kan være mænd, kvinder og familier med særlige sociale problemer, som ikke råder over, eller ikke kan opholde sig i egen bolig, og som har behov for støtte og hjælp til at ændre på deres situation.

Lærkehøj er Frederiksberg Kommunes opholdssted til de dårligst stillede hjemløse.

Målgruppen er hjemløse mænd og kvinder med massivt misbrug af alkohol og/eller narkotika og/eller psykiske lidelser. Man kan komme på Lærkehøj enten ved direkte henvendelse eller gennem sagsbehandler eller andre institutioner. Lærkehøj har plads til 26 personer, og en natvarmestue har desuden plads til 12 personer.²

¹ Hansen, Finn Kenneth og Marianne Malmgren: Evaluering af Lærkehøj – en § 94-boform for hjemløse med misbrug, CASA 2005.

² Se desuden www.lindevangen.dk og www.laerkehoej.dk.

Billederne af hverdagen for de tidligere hjemløse fra de to herberger er vidt forskellige. De tidligere hjemløse håndterer og mestrer hver især hverdagens store og små udfordringer forskelligt.

Rapporten indeholder en række citater fra de tidligere hjemløse. Det er ikke altid lige let at få sat ord på store og små tanker, men gennem citaterne får de tidligere hjemløse mulighed for at komme til orde om deres ofte komplekse liv.

Kort om de interviewede: Sammen med medarbejdere fra Lindevangen og Lærkehøj blev der udarbejdet en liste på 43 personer fra Lindevangen og 45 fra Lærkehøj, der i en kortere eller længere periode havde boet på ét af de to herberg på et tidspunkt mellem 2002 og 2007, og som herefter var flyttet i egen bolig.

Det blev tilstræbt at få en så forskelligartet gruppe af interviewpersoner som muligt. Det lykkedes at få kontakt til i alt 58 personer. Af disse blev der givet tilsagn om interview med 38 personer. De resterende ønskede ikke at deltage. Og af disse kom der 29 interview i stand. Der var således 19 aftaler, der af forskellige årsager endte med ikke at blive til noget.

4 interview blev imidlertid kasseret, da de kvalitativt var for ringe til at kunne indgå i en analyse. Af de 25 gennemførte interview var der 12 interviewpersoner, der havde boet på Lindevangen, og 13 havde boet på Lærkehøj. 5 af ud af de 25 havde boet på både Lærkehøj og Lindvangen.

Interviewpersonerne i undersøgelsen er kun de personer, der i et eller andet omfang har formået at bo på et af de to herberg, og som efterfølgende har fastholdt en bolig. Forenklet set er der således tale om en gruppe af velfungerende hjemløse.

1.1 Hverdagslivet for tidligere hjemløse

Overordnet vidner de 25 fortællinger om 25 forskellige hverdagsliv, men en række ligheder gør, at der kan opstilles 4 forskellige typer hverdagsliv:

- Det trivielle hverdagsliv.
- Det misbrugende hverdagsliv.
- Det isolerede hverdagsliv.
- Det almindelige hverdagsliv.

Hver type af hverdagsliv er stykket sammen af de mange billeder, der er fremkommet gennem de tidligere hjemløses fortællinger om hverdagen og den række af betingelser, der har sat rammerne for og påvirket deres liv.

1.1.1 Det trivielle hverdagsliv

”Det sværeste var at få et væsentligt indhold i min dag, som også giver mig noget, så at jeg ikke bare føler mig tom, når jeg kommer hjem om aftenen.”

Et *trivielt* hverdagsliv er karakteriseret ved, at den tidligere hjemløse lever en tilværelse uden indhold. Døgnrytmen er skæv, og der er ikke forskel på dagene.

”I starten sidder man bare og kigger ud i den blå luft. Jeg prøvede at tænde for fjernsynet, hvor der var 40-50 kanaler. Jeg anede slet ikke, hvad jeg skulle se. Det var vildt uhyggeligt. Jeg greb mig selv i det, for efter fire dage sad jeg stadigvæk og zappede. Jeg kunne ikke finde ud af det.”

Dagene virker monotone. Der er ikke noget at stå op til, så det er uden betydning, om man står op klokken 8 eller klokken 15, eller hvornår man går i seng. Døgnrytmen er typisk meget skæv. Der er ikke forskel på dagene, så det er underordnet, om det er onsdag, fredag eller søndag. Den ene dag tager den anden, og alle ugerne ligner hinanden på samme måde, som dagene ligner hinanden. Året bliver kun opdelt i sommer og vinter, og om man dermed opholder sig mere udenfor end indenfor.

Der er masser af tid, men ingenting at lave. Gøremål, der kan udsættes, bliver udsat, for så er der noget af se frem til, om end tingene som regel ender med ikke at blive gjort. Der er jo masser af tid, så hvorfor rydde op, få sengen redt, vande blomsterne, når man alligevel ikke har travlt?

Indkøb og måltider bliver gjort, når sulten af naturlige årsager melder sig – ikke før. Morgenmad, frokost og aftensmad bliver blot til ”mad”. Indkøbene bliver ofte små og sker i kiosken på hjørnet, hvor priserne er noget højere, men hvor der er det nødvendige: Brød, mælk, kaffe, pålæg og smøger.

Den daglige trummerum handler om at stå op fra sengen, ryge, lave kaffe, sove, se fjernsyn, spise og gå i seng igen. Dagen går med at slå tiden ihjel.

”For mig er det vigtigt at have noget at stå op til. Det er vigtigt at få dagen til at fungere. Jeg kunne jo godt lide den der struktur, der var i fængslet. Den har jeg haft brug for i mange år. Det prøver jeg jo så at efterligne ved at komme herved på værestedet, og

det er ikke så krævende. Så føler jeg, at jeg godt kan gennemføre det uden at få noget nederlag.”

Netværket er spinkelt. Der er meget ofte ingen familie, venner eller bekendte, man mødes med eller ringer til i løbet af dagen.

”Jeg prøver at komme op omkring 8:15–8:30. Måske senest 9. Så kommer jeg herved på værestedet. Og når jeg er færdig hernede, så går jeg enten hjem eller ned i parken. Der er jeg sammen med andre kammerater. Gamle barndomsvenner. Så sidder vi bare dernede. Sidder og drikker for eksempel. Snakker. Og ryger den fede. Så lige over forbi den gamle, og så tager jeg som regel hjem til mig selv. Om aftenen ser jeg bare fjernsyn. Ikke en skid andet. Der er sgu ikke så meget andet at lave. Fjernsyn eller internettet. Min nabo har internet, så låner jeg bare af ham.”

Sker det, at den tidligere hjemløse skal til tandlægen en enkelt dag, fylder det psykologisk set hele dagen, blot der er tale om et rutinetjek klokken 12. Regninger betales af kommunen, og så er der jo det mindre at bekymre sig om eller huske på. Der er ingen, der presser den tidligere hjemløse til at søge arbejde. De kan være helt i fred, eller de er rettere sagt blot overladt til sig selv.

”Jeg har det sådan – alle andre går på arbejde, selvom det regner eller sner. Så jeg føler, at så længe jeg ikke har noget arbejde, så går jeg ud de der 3 til 5 timer og sælger Hus Forbi. Det kommer lidt an på vejret, hvor lang tid jeg gider stå der. Det er ikke så meget, hvad jeg kan tjene på det. Det er mere for at få en sludder for en sladder. Mange af de gamle damer, de synes, det er skægt.”

Et trivielt hverdagsliv er karakteriseret ved, at livet som hjemløs har sat sine spor: Misbrug, kriminalitet, prostitution, vold, dårlig mad, manglende lægebesøg og underskud af søvn har hørt med til en stresset hverdag. For mange har det betydet et dårligt helbred, der blot er yderligere med til at begrænse udfoldelsesmulighederne i hverdagen, og dermed føles hverdagen endnu mere trivielt. Selv i egen bolig på afstand af livet som hjemløs fortsætter helbredet med at blive underprioriteret gennem dårlig ernæring, manglende motion og rygning. Der til sker der en form for selvmedicinering i form af rusmidler og smertestillende medicin. Det er jo nu engang det, man er vant til at gøre, når det gør ondt i sjæl og krop. Lægebesøg forekommer kun sjældent, medmindre der er tale om noget meget alvorligt, eller hvis der er en chance for at få suppleret misbruget. Symptomer på sygdom eller sågar knoglebrud ignoreres gennem længere tid ud fra en forventning om, at ”det går jo nok over”. Når der for ofte er blod i urinen, mavesåret bliver lidt for åbent, kramperne bliver for voldsomme, smerterne i leddene bliver uudholdelige, og kroppen i sidste ende siger fra, bliver indlæggelse til sidst den eneste udvej.

At skulle gøre noget for at forbedre sit helbred og dermed ændre sit hverdagsliv forekommer uoverskueligt, når man har konstante helbredsproblemer. Hvis man ikke er vant til eller har lært at leve sundt, bliver det vanskeligt selv at gøre noget for at ændre dette. Helbredsproblemerne bliver en barriere for at få et bedre og mere indholdsrigt liv, og der kommer en indstilling om, at det alligevel er for sent at gøre noget ved problemerne.

1.1.2 Det misbrugende hverdagsliv

”Det er selvpineri. Det er en måde at begå selvmord på, men uden at turde gøre det. Bare at sætte det hele til. Og bare at lade det hele være. Og hver morgen, når du vågner, går du ned og køber 10 FF’ere. Du får ikke noget bad. Du tager bare tøjet på. Du er usoigneret. Du er simpelthen så langt ude. Du er ligesom, når du lever på gaden.”

En hverdag, hvor misbrug af rusmidler fylder meget, sætter sine begrænsninger for, hvor meget andet man kan tage sig til, hvis det ikke direkte har at gøre med misbruget. Hverdagen handler om, hvordan der skal skaffes penge til at dække misbruget, hvornår der skal handles ind til misbruget, hvor meget der skal indtages, og hvor meget man kan tåle. Og undervejs er der opmærksomhed omkring, hvad der allerede er indtaget. Hvad der umiddelbart for en udenforstående kan forekomme tilfældigt og rodet, er i den grad planlagt og tilrettelagt, hvorimod meget andet bliver nedprioriteret.

I et hverdagsliv med alkoholmisbrug er der for eksempel om aftenen inden sengetid sat morgenbajere i køleskabet, så de er klar til at blive åbnet tidligt næste morgen. Turen efter friske forsyninger sker så snart kiosken åbner. Derfra kan vejen lægges forbi andre alkoholikere enten på en nærliggende bænk, et værtshus eller i en lejlighed. Eller det bliver blot til, at man går hjem til sig selv og drikker. Er der tale om et hverdagsliv med narkotika, er købmanden blot udskiftet med en pusher, og hvor det at hente stoffer foregår i det skjulte. Misbruget kræver langt flere penge, end hvad kontanthjælp eller pension dækker, så hverdagen kommer i høj grad til at handle om det at skaffe penge til misbruget. En verden med kriminalitet bliver nærværende, og andre udveje bliver svære at få øje på, når først kriminalitet er blevet en del af hverdagens trummerum. I kølvandet følger ofte narkogælden, hvor konsekvenserne af ikke at betale til tiden som regel ender i vold og endnu mere gæld.

Prostitution er ligeledes en hurtig vej til penge og til stoffer, men det går begge veje. Ofte er der involveret stoffer til alene at dulme de psykologiske smerter, der er forbundet med det at prostituere sig.

Behandling på misbrugscentret bliver en fast bestanddel i hverdagen, og hvor det at møde op og få udleveret metadon eller lignende bliver et nødvendigt onde for at få hverdagen til hænge sammen. Når hverdagen er begrænset til hovedsageligt at misbruge, er opholds- og væresteder blandt de få andre steder, den misbrugende vælger at tilbringe sin tid. Overskuddet rækker som regel ikke til meget mere.

”Jeg er på antabus lige for tiden. Jeg drikker mest, når det er sommer. Og jul og nytår. Jeg trak den lidt. Først var der julen, og så kom der nytårsaften. Og så fødselsdag. Der er jo påske og det der. Og fastelavn, der skal vi jo også drikke til. Og så var der håndbold. Men nu holder jeg den. I hvert fald til sommer, har jeg tænkt på.”

Misbruget bruges som middel til at holde hverdagen ud. Til at få problemerne på afstand og til at få blot en smule ”fest” eller afveksling i hverdagens kedsommelighed. Den sociale side af hverdagen for en misbruger foregår i mødet med andre personer med samme type misbrug. Dette netværk er noget flygtigt og eksisterer udelukkende i kraft af misbruget, hvor man er fælles om at skaffe rusmidler, misbruge og passe på hinanden. Selve misbruget og netværket er to uadskillelige

forhold. Det er utænkeligt at komme ud af misbruget uden at komme ud af netværket. I selve netværket er det misbruget, der er hævet over alt andet. Rusmidlernes positive virkninger er for længst forsvundet, og misbruget bliver et middel til at undgå abstinenserne og de andre negative virkninger. Misbruget er ikke konstant. Der er dage eller ligefrem perioder, hvor problemerne trænger sig ekstra på, eller hvor hverdagslivets trivialitet gør en ekstra "fest" påkrævet. I perioder er misbruget så voldsomt, at hverdagslivet opleves ekstra kaotisk. Hverdagen bliver voldsom. Tidsfornemmelsen forsvinder. Dag og nat bliver et. Hukommelsen glider bort. Hæmningerne forsvinder. Den ene flaske bliver lige så svær at skelne fra den anden, som jointen, fixet, sexkunden, slagsmålet og nedturen bliver. Frygten for et fejlfix eller i værste fald den pludselige død fremkaldt af en overdosis bliver en del af livet i form af nervøsitet over egen sårbarhed. Stoffer og alkohol kommer i første række foran familie og venner, hvilket ender med isolation fra netværk, der ikke har med misbruget at gøre. Der er episoder og oplevelser i forholdet til tidligere sociale netværk, der har været ubehagelige, og som blokerer for enhver kontakt – der er ikke længere nogen at trække på, hvis problemerne trænger sig på. Muligheden for kontakt og fællesskab gennem familie, som oftest betyder mest, bliver med tiden opbrugt. Der er grænser for, hvor ofte man kan blive ved med at låne penge, overnatte på en sofa og bede andre om at lytte til sine uløselige problemer igen og igen. Herefter følger skammen, og hvor det gælder om at skjule sit misbrug. I situationer, hvor man risikerer at blive afsløret, holder man sig simpelthen væk, og så kan tiden gå med at finde på gode og dårlige undskyldninger om, hvorfor man aldrig dukkede op.

"Det kan godt være, at jeg er narkoman og stofmisbruger, men mit problem er hovedsageligt ikke stoffer, men det som er inde i mit hoved. Og de ting og tanker mit hoved fortæller mig."

Egne og samfundets værdier og normer gør det skamfuldt at være misbruger, som enten tvinger misbrugeren til at undslippe misbruget eller blot forsvinde længere væk i misbruget og leve med skammen. Kampen om at komme ud af misbruget og undslippe skammen føles derfor som en evigt tilbagevendende kamp. Egne normer og manglende erkendelse af sårbarhed omkring misbruget bliver til drømme om, at hvis blot misbruget forsvinder eller bliver droslet ned, så bliver det hele meget bedre. Det bliver til løfter om at søge hjælp til at komme i behandling på næste mandag eller næste gang, det bliver den femte i måneden eller inden jul, så julen kan holdes sammen med børnene etc. Og det bliver ikke mindst til brudte løfter. Et hverdagsliv med misbrug kan involvere et arbejde, hvis misbruget enten foregår i smug eller uden for arbejdstiden. For ikke at misbruget skal skinne igennem, springes der hyppigt fra arbejdsplads til arbejdsplads. Eller det sker, at der er arbejdspladser, hvor normerne giver plads til et misbrug, så længe misbruget ikke tager overhånd, og arbejdet bliver passet. For nogle af de tidligere hjemløse i egen bolig er misbruget reduceret i forhold til tidligere. Selvom der fortsat er tale om et afhængighedsmisbrug, kan misbruget ændre karakter og omfang. Heroin og kokain er blevet udskiftet med hash og metadon. Afhængigheden er den samme som før, men misbruget er lettere at finansiere, og det er i perioder lettere at kontrollere hverdagen. Ved enkelte lejligheder kommer behovet for kraftigere stoffer tilbage, når trivialitet, penge og problemer efterhånden dukker op.

"Det sværeste er at forblive stoffri, men det er nok også derfor, man drikker og ryger så meget. Så man dæmper trangen til at tage stoffer. Jeg lever jo heldigvis ikke på gaden. Og det ønsker jeg da så sandelig heller ikke. Men jeg mener stadig, at det hårdeste for mig er at forblive stoffri. Nu har jeg lært at lade være med at tage stoffer så tit. Men så går det alligevel galt. Jeg prøver at lade være med at tage det, men så går der alligevel som regel en måned, så falder jeg i. Så kører den lige en dag eller to, så tager jeg mig sammen igen. Og prøver at lade være igen. Så kan det godt ske engang imellem, at det er lidt tiere. Men som regel en måneds tid plejer det at være for mig, hvor jeg plejer at ryge i – i hvert fald."

For den gruppe af tidligere hjemløse, der slipper ud af eller reducerer misbruget, opstår selve frygten for tilbagefald. Samtidig oplever de, at de skal leve med trivialiteten og problemerne på andre måder end gennem et misbrug. Hvis man ikke har overskuddet "værktøjerne" eller støtten til at håndtere et ikke-misbrugende hverdagsliv, hvorfor så overhovedet forsøge?

"Jeg røg på Bjæverskov på noget afvænningsdage. Der var jeg næsten et halvt år. Det var sgu også meget godt. Det var sgu afvænningsdage, der ville noget. Jeg drak kun sodavand i et halvt år indtil min fødselsdag. Det skulle jo fejres, og så gik det galt."

Sker der et tilbagefald præger det den tidligere hjemløse, da det bliver sværere og sværere at komme ud af misbruget. Hvert tilbagefald kommer til at stå som et afgørende nederlag. Og orker man at rejse sig, hvis man alligevel falder i igen?

Poul, 44 år – Toværelses lejlighed

Pouls liv har været et liv i familiepleje, på institutioner, i fængsler og på gaden. Sidst han var på herberg var for to år siden. Det var et herberg, han har været indskrevet på i tre omgange i mere end 6 måneder i alt.

Poul har en toværelses lejlighed med tildækket altan i et socialt boligbyggeri. Hans omgangskreds består af en nabo, der også er tidligere hjemløs. Lejligheden er velholdt og pænt møbleret og med mange planter i både stuen og på altanen, som Poul går meget op i at holde.

Poul blev indstillet til bolig af det seneste herberg, men på grund af en fængselsdom på mere end 30 dage, krævede kommunen, at han først var i et kommunalt botilbud i minimum 6 måneder. Herefter flyttede han i egen lejlighed. En fast rutine i Pouls liv handler om at sælge Hus Forbi. På en god dag kan han sælge op mod 30 aviser. Alt efter vejret står han på 3-4 faste steder i 3-5 timer hver dag. Det er vigtigt at sælge på nogle faste steder, for så bliver han genkendelig i bybilledet, og der bliver nemmere at komme i kontakt med folk: ”Og så kender jeg folk, og de kender mig. Så ved jeg, hvad de svarer og sådan noget. Mange af dem har set mig i starten, hvor jeg var skæv, når jeg solgte aviser. Nu får jeg ros, fordi jeg ser bedre ud”.

Poul er stofmisbruger og får udleveret metadon. Han har næsten sluppet heroinen, men det sker, at han falder i. Om aftenen, når Poul kommer hjem fra gaden, har han som regel købt en klump hash, som han sidder og ryger samtidig med, at han ser fjernsyn. Han ryger ca. et gram om dagen. Men mest om aftenen. Han kan ikke ryge, inden han skal sælge aviser, for så er han for påvirket og får røde øjne, og der er ingen, der vil købe hans aviser.

Poul får kontanthjælp. Han har imidlertid en dummebøde hængende over hovedet, der gør, at han skal lægge et fast beløb på 3.000 kroner hver måned.

Poul har stort kørekort og vil gerne køre eksportlastbil, hvilket han har gjort tidligere. Han ved altid, hvor han kan få arbejde som chauffør, men har ikke lyst, så længe han får metadon. Desuden skal han også have lavet sine tænder, før han tør køre en længere tur. Der er dog perioder, hvor han har småjob som ”sort” chauffør.

Ud over dårlige tænder har Poul smitsom leverbetændelse, men som han ikke mærker meget til på nuværende tidspunkt. Han frygter dog for den dag, sygdommen kommer i udbrud.

Poul har et barn, men et polititilhold gør, at han hverken må se barnet eller moderen.

Poul mener ikke selv, at han har et netværk. De fleste af dem, han kender, er hårde stofmisbrugere, og dem ønsker han ikke at være sammen med i for lang tid ad gangen af frygt for selv at falde i.

Pouls mor og far er døde. Han ser en stedbror en gang om måneden, og det hænder, at han tilfældigt løber ind i sin søster. Hvis Poul har brug for nogen at tale problemer med, taler han med sin nabo eller sine plejeforældre.

Poul kommer en række faste steder for at få mad, da han som regel aldrig laver mad til sig selv. Det er oftest gennem kirkelige organisationer, at han får mad. Her kommer han også for at møde andre mennesker. Han kan godt lide at ”følge med i, om der er nogen, der er kommet lidt videre i deres liv. Sidst var der et ungt par, der havde fået barn og lejlighed. ”Det er da skide godt at høre”.

Poul kan godt finde på at tigge penge og ikke kun til mad: ”Når folk spørger, hvad pengene går til, så smiler jeg og siger, at det går til min velfærd. De ved jo godt, det også går til en øl”.

1.1.3 Det isolerede hverdagsliv

”Jeg har ikke set min sagsbehandler i et halvt år, og i går brændte jeg hende af igen. Jeg står op om morgenen og går ned og køber øl, og så går jeg enten bare hjem i lejligheden, eller jeg møder nogle kammerater. Så kommer jeg bare ikke til aftalen den dag. Jeg ved godt, at jeg skal komme, men jeg tror, at min stolthed gør, at jeg ikke vil.”

Der er tidligere hjemløse i egen bolig, der lever mere eller mindre isoleret fra resten af samfundet. Egne og samfundets normer betinger, at man skjuler sig, fordi man i bund og grund lever et liv, man ikke selv bryder sig om, og som man ikke ønsker, at andre bør kende til og være en del af. De kan ikke udfolde sig, som de gerne vil med det til tider skæve liv, de nu engang lever, fordi der bliver set ned på dem, og fordi de ikke kan være sig selv bekendt.

”Jeg vil nok sige, at når man fortæller folk ude i byen, at man er hjemløs eller har været hjemløs, så kigger de, for det er stadig tabu at være hjemløs, men der er mange forskellige grader af det at være hjemløs. Jeg føler selv, at mit største problem var, at jeg ikke havde taget over hovedet, og havde jeg ikke det, havde jeg meget svært ved at beholde mit job.”

Normerne for hjemløse handler om at befinde sig på samfundets bund. Derudover føler man at være blevet svigtet og at have svigtet andre: En mindreværdsfølelse af ikke at kunne leve op til det brede samfunds normer. Der er en familie, som ikke er blevet forsørget. Der er børn, som er blevet ladet i stikken. Der er blevet løjet, narret og stjålet fra de nærmeste venner og familie. Den tillid, der er blevet vist, er for længst brugt op. Sidst, men ikke mindst ser den tidligere hjemløse sig selv som offer for en lang række ting, der er gået galt i livet. Derfor (for)bliver det et spørgsmål, om man nogensinde kan se nogen som helst i øjnene igen og bede om hjælp. Det er anstrengende at leve et liv, som man ikke selv synes, man burde, og så ikke kunne fortælle det til andre.

Bedre bliver det naturligvis ikke af, at der mangler overskud til at tale om sine problemer med fremmede og forsøge at begrunde, hvor meget man burde have skåret ned på sit misbrug, og om hvorfor man ikke bare stopper sit misbrug og får sig et job. Den nemme udvej bliver derfor, at man isolerer sig frem for at tale sig fri af normerne og dermed væk fra skammen.

”Og jeg føler mig ensom engang imellem. For eksempel i lørdags og i søndags lige efter begravelsen. Jeg var sammen med hele den der store familie. De kom fra hele Danmark og et par stykker fra Grønland. Og da det så var forbi, og alle var rejst, da følte jeg mig virkelig ensom. Det var meget knugende lige der. Selvom jeg har mine AA'ere, og går til møder, så er det ikke det samme.”

Er der et socialt liv i en ellers isoleret hverdag, er det i nye og andre netværk end tidligere. Det kan være netværk af ligesindede, der også føler sig isolerede og uønskede. Her er der hjælp, nogen at beklage sig til, nogen at søge trøst hos og et sted at få moralsk opbakning fra. Værestedet, herberget, varmestuen etc. fungerer som netværk for den tidligere hjemløse, når vedkommende har forladt herberget og er isoleret.

Der er risiko for at løbe ind i familie, venner og tidligere kolleger, og derfor er aktiviteterne i det isolerede hverdagsliv at holde sig meget i sit nærområde og for

sig selv. For at bevæge sig uden for nærområdet kan det lige frem blive nødvendigt at forklæde sig for at undgå at blive genkendt.

”Jeg har noget gammelt tøj, jeg tager på, når jeg tager ud og samler flasker. Det ligner slet ikke mit almindelige tøj. Der er også en stor hætte, så det er svært at se mit ansigt, og det jo vigtigt. Der er heller ingen fra min familie, der ved, at jeg samler flasker hver lørdag og søndag morgen.”

Kontakten til personer, der førhen har stået én nær, bliver afbrudt. Det gælder om at holde sig væk fra familiefødselsdage, begravelser, det overvågede samvær med børnene, aktiveringsprojekter etc. Der er ingen, der må vide, hvor dårligt man har det. Man holder sig fra sagsbehandlere, misbrugskonsulenter, psykologer, arbejdsgivere og læger. Det er måske ikke så meget, at man ikke ønsker, at andre ved, hvordan man har det. Man vil bare ikke have, at andre ser, hvordan man har det. Man ønsker ikke at såre andre – og slet ikke sine børn. Man venter med at vise sig for andre, til man har det godt igen, hvilket kan være i morgen såvel som aldrig.

”Min ekskone spurgte, hvordan jeg havde det. Og jeg svarede, at jeg havde det sgu okay. Så spurgte hun, om jeg drak, og jeg svarede ”nej”. Jeg løj lige med det samme. Fordi alle de piger og de mennesker, der elsker mig, det første spørgsmål de stiller mig i dag, det er: ”Drikker du?””

For de tidligere hjemløse, der lever en isoleret tilværelse, men som vælger at bevare en eller anden form for social kontakt, følger risikoen for at blive afsløret som netop en tidligere hjemløs på bunden af samfundet. Derfor oplever de tidligere hjemløse, at de skal lyve og undskylde for sig selv og deres fortid igen og igen. Dermed falder ikke mindst deres egen anseelse yderligere over dette normskred, og de føler sig kun mere isoleret.

”Hvis jeg har problemer, holder jeg det for mig selv. De, jeg kan snakke med, vil bare sige, at det må jeg selv gøre noget ved. Jeg har ikke nogen, jeg sådan kan gå til.”

Det bliver et liv uden støtte og rådgivning, og hvor end ikke familien blot forsøger at forstå eller spørge, hvordan man har det.

”Jeg involverer mig jo ikke med folk her. For mig i dag gælder det om at få et lille liv, der er godt. Så i dag er det kun mig, det gælder. Og det er så svært at holde mit eget lille liv. Ikke at gå over for rødt. Ikke at få nogen bøder. Ikke at løbe pissefuld rundt. At være et menneske i et samfund på lige fod med alle andre. Og lade alle andre være her. Stille og roligt som civiliserede mennesker. Og derfor blander jeg mig ikke med nogen herude fra. For jeg kunne sagtens gå op på værtshuset med drukkammeraterne. Så havde jeg ikke siddet med 571 flasker. Så havde jeg siddet med 15.571 flasker og tre kammerater her, som jeg ikke kendte eller vidste, hvem var, og alt kunne ske mellem himmel og jord. Nej, det har jeg valgt fra. Det her er mit hjem, og her lukker jeg døren. Og her kommer kun de folk, jeg elsker.”

Isolationen hænger som ofte sammen med et skrøbeligt eller sårbart sind.

”Hvis jeg ikke kan holde ud at se mig selv i spejlet om morgenen, så lukker jeg døren og slukker telefonen og lader som om, jeg ikke er hjemme.”

Der er tidligere hjemløse, der har en psykisk lidelse eller på anden vis er psykisk sårbare. Dette kan både være årsagen til eller konsekvensen af et liv som hjemløs. Et årelangt systematisk misbrug af rusmidler sætter ligeledes sit præg på sindet med vrangforestillinger, psykoser og andre lidelser til følge. Selve lidelsen er en central og daglig betingelse. Der er brug for faste rutiner, og det er desuden krævede at samle sig om for mange ting i løbet af dagen.

For en tidligere hjemløs med psykisk sygdom fylder kontakten til psykiatrien og indtagelse af medicin meget i hverdagen. Det er her man SKAL møde op. Det er her man bliver kontrolleret og udspurgt om sin hverdag. Og det er herigennem man får sin medicin, der på den ene side gør hverdagen lettere at overskue, men på den anden side virker sløvende.

Det er svært at overskue og forholde sig til andre mennesker, der opfattes som besværlige, hvis de ikke nøje følger de samme rutiner og aktiviteter. Det bliver derfor vanskeligt at indgå i sociale netværk. I sidste ende vælges en isoleret hverdag, da den er lettere at håndtere.

1.1.4 Det almindelige hverdagsliv

Der er tidligere hjemløse i egen bolig, hvis hverdag minder om en almindelig hverdag.

”Når jeg kommer hjem fra arbejde, så hænger jeg tit ud med en af mine tidligere kolleger, som jeg lærte at kende gennem min stedbror. Vi er jævnaldrende og snakker måske lidt bedre sammen. Han er gået hen og blevet en af mine gode venner. Jeg har meget svært ved at kalde folk venner, men nu har vi lært hinanden så godt at kende, så han er faktisk min bedste ven lige for tiden, og det er meget sjældent, jeg finder sådan en. Altså, man kan have masser af gode bekendtskaber og bekendte, men derfra og så at det går over og bliver et venskab, der er et godt stykke vej. I weekenden tager jeg lidt arbejde i ny og næ. Så er det gerne sådan nogle håndværkerjob. Bare for at tjene lidt lomme penge.”

Der er tale om et liv med sociale netværk med hyppig kontakt til familie, venner og bekendte. Der kan være de anonyme netværk for tidligere misbrugere eller de mere religiøse netværk, der giver mere generelle svar på de spørgsmål, de tidligere hjemløse søger svar på. Der er generelt tale om netværk med et indhold, der i størst muligt omfang ligger milevidt fra livet på gaden eller på herberget eller blot dele af de tidligere hjemløses liv, som de ikke længere ønsker at være en del af, fordi de negative konsekvenser heraf allerede kendes.

Et skånejob, et aktiveringsprojekt eller et fuldtidsjob med kolleger og løn giver et indhold i det, der svarer til en almindelig hverdag. Hverdagen er opdelt i arbejdstid og fritid. Der bliver noget at stå op til samt muligheden for at komme ud af boligen og ud i samfundet.

Et vigtigt element er fraværet af misbrug. Man holder sig mest muligt væk fra

misbrug af rusmidler af enhver slags og misbrugere i det hele taget. Der er oftest tale om fuldstændig afholdenhed, hvad enten det er hverdag eller weekend. Der er i det hele taget tale om en hverdag med ro, og hvor flest mulige gøremål er sat i system. For at undgå rusmidler af enhver slags, er bevidstheden om sårbarheden overfor at falde tilbage i misbrug allestedsnærværende. Blot en enkelt øl på et forkert tidspunkt kan ende års uafhængighed. Og det er ofte, at tankerne bevæger sig omkring det at misbruge. Netværket for en tidligere misbruger er karakteriseret ved et stærkt sammenhold. Dette netværk består af familie, kæreste, tætte venner og som regel tidligere misbrugere, der forstår, hvad et misbrug betyder, og hvor svært det er at komme ud af.

”For ikke at gå helt ned med flaget, har jeg været nødt til at sætte mig ned og prioritere; Mit arbejde bliver jeg nødt til at passe af hensyn til økonomien, for jeg har flere penge, når jeg arbejder, det er en frihed i sig selv. Plus at det er det eneste faste for tiden, at komme på arbejde kl. 7 om morgenen og i hvert fald være der til kl. 15 og gøre det arbejde godt nok. Jeg ved, jeg har det bedst, når jeg har en rimelig struktureret hverdag, og det kører på skinner, i hvert fald med arbejdet.”

Selvom der er ”styr på tilværelsen” med familie, bolig og arbejde, skjules fortiden som hjemløs for andre. Der tales ikke om fortiden til andre end medarbejdere inden for forsorgsverden eller dem, der har været i samme situation.

Den tidligere hjemløse, der derimod ikke ønsker at leve i skjul, er den, der er afklaret omkring konsekvenserne af at leve isoleret, fordi vedkommende måske selv har prøvet det.

Der er en erkendelse af, at man ikke lever, sådan som man går og drømmer om, men det er nu engang lettest at leve et mere åbent liv, hvor der er nogen, man kan betro sig til. Der er en afhængighed af kontakten til både nuværende og tidligere netværk fra før, man var hjemløs og i særdeleshed familien.

”I dag læser jeg Peder Severin Krøyer. Men ellers er det mere sådan nogle kulturelle ting. Der er jeg heldig, da biblioteket ligger lige ovre på den anden side af gaden, hvor jeg så kommer en gang om måneden. Som regel læser jeg 3-4 bøger om måneden.”

1.2 Forhold der påvirker hverdagslivet i egen bolig

Analysen af de tidligere hjemløses hverdag viser, at der er træk, som minder om et liv med en helt almindelig hverdag, men også træk der minder om det liv, de levede som hjemløse.

Anskues dette i forhold til de fire typer af hverdagsliv, viser det sig, at tidligere hjemløse, der lever et trivielt eller et almindeligt hverdagsliv, overordnet set lever et liv, der *ikke* længere minder om et hjemløseliv – de lever et almindeligt liv som alle andre.

Derimod tyder det på, at tidligere hjemløse, der lever et misbrugende eller et isoleret hverdagsliv, har en hverdag, der minder om et hjemløseliv. Selvom disse mennesker har fået egen bolig, er de i perioder ude af stand til at klare sig selv og ude af stand til at leve et almindeligt liv. De lever som hjemløse i egen bolig.

”Hvordan jeg endte på herberget? Jeg havde en andelslejlighed, som jeg havde lånt af en kammerat, men hvor jeg skulle flytte fra, og så er det, at jeg oven i al det skærer den her stump af fingeren. Så knækker filmen fuldstændig, ens bror er lige død, man skærer en stump af fingeren og har intet sted at bo. Så endte jeg på herberget.”

I undersøgelsen er der set nærmere på, hvilken rolle fire forskellige væsentlige forhold spiller for, om de tidligere hjemløse lever et almindeligt liv eller et hjemløseliv. De fire forhold er:

- Ophold på herberg.
- Egen bolig.
- Økonomien.
- Den sociale ’bagage’.

1.2.1 Ophold på herberg

For de tidligere hjemløse har det længerevarende ophold på herberget betydet, at de har fået en pause i deres liv. På herberget har de fået den omsorg og det indhold i hverdagen, der gør, at deres helhedssituation er blevet forbedret. For nogle har opholdet på herberget haft stor betydning. Opholdet på herberget har forhindret en social deroute, misbruget er reduceret, ernæringen er blevet bedre, og hverdagen er ikke længere kaotisk.

Karakteristisk for de hjemløses opfattelse af herberget er samværet med andre hjemløse og medarbejderne. På herberget er der hele tiden mulighed for at være sammen med andre mennesker. Selvom der kan være længsel efter samvær med andre end medarbejdere og hjemløse, er hverdagen på et herberg ofte mindre isolerende for de hjemløse – på den ene side...

”Jeg kan sgu godt savne nogle af pædagogerne for eksempel. Eller hvad er det man kalder dem? De ansatte. Nogle gange er det da meget rart, at der lige er nogen, man kender eller kan snakke med. Der er jo meget søde mennesker dernede blandt de ansatte, som jeg godt kunne lide. Blandt beboerne var der da også nogen, man godt kunne med. Jeg kunne da stort set med dem alle sammen. Altså dernede kan du bare åbne døren klokken 12 om natten og lige finde nogen at være sammen med.”

Og på den anden side...

”Det var ikke alle sammen, der var min kop te. Sådan er vi jo så forskellige. Heldigvis. Hvis det var, at der var nogle, der drak lidt rigeligt og ikke kunne styre sig. Eller te sig ordentligt. Det kunne godt være lidt irriterende, eller folk der sidder og er skæve for eksempel. Det kunne godt være lidt hårdt.”

Opholdet på herberget synes således at have en positiv betydning for mulighederne for, at de hjemløse kan leve et almindeligt liv.

Forventningen er derfor, at de kan klare sig i egen bolig. Undersøgelsen viser, at dette ikke altid holder stik. Der er tidligere hjemløse, som har svært ved at klare sig og mestre livet i egen bolig. De har som andre hjemløse fået ”lidt” mere styr på deres liv i forhold til et liv som hjemløs. Omsorg og hjælp på herberget har betydet, at der er blevet taget hånd om deres personlige problemer, og de lever en smule sundere. Herbergets trygge rammer har friholdt dem fra en del af de bekymringer, der har præget livet som hjemløs, og givet dem mere overskud i hverdagen til en række aktiviteter, der kendetegner et almindeligt liv såsom at tage vare på sig selv og vise hensyn til andre.

”Det var rigtig svært at bo på herberget i starten, men gennem herberget vænnede jeg mig til at have en dør, jeg kunne låse, og jeg begyndte at samle nogle ting. Jeg boede jo førhen bare i poser. Så var der også det med, at jeg jo ikke helt kunne gøre værelset til mit eget. Og nogle gange gik der lang tid, hvor jeg ikke kom på herberget, fordi jeg mere var til at give den gas i byen.”

Når der alligevel er tidligere hjemløse, som lever et liv, der minder om det liv, de levede, før de kom i egen bolig, skyldes det helt primært deres misbrugssituation, eller der er tale om psykisk syge eller sårbare personer, som i perioder lever et kaotisk eller isoleret liv.

1.2.2 Egen bolig

”Det var ligesom at vinde i Lotto. Nu havde de endelig en lejlighed. Bortset fra flytteriet var det sgu en fed oplevelse at få noget nyt – sit eget! Det var ingen hemmelighed, at jeg var træt af de pædagoger, der render rundt. Jeg har været i behandling før og sådan noget, og så var det bare, at jeg er meget til privat fred. Det har man jo ikke med andre pædagoger og misbrugere, der render rundt. Det var det, jeg mente: ”Bare lad mig være lidt i fred!””

Boligen spiller en rolle for de tidligere hjemløse, der er i stand til at klare sig selv. Boligen giver dem en følelse af ikke længere at være udstødt – de har deres eget. Det at kunne genoptage sociale relationer, gå på arbejde etc. er væsentlig lettere, fordi normerne om at være en del af samfundet er forbundet med, at man har sin egen bolig.

Undersøgelsen viser imidlertid, at der er tidligere hjemløse, der ikke kan få deres bolig til at fungere, og hvor boligen ender med at være en hæmsko, fordi rod, affald, manglende vedligeholdelse og kaotiske ”gæster” gør boligen ubeboelig. De

har fået deres eget, men de magter ikke de almindelige daglige gøremål og ved ikke, hvad det vil sige, at de har deres eget.

”Den første tid i lejligheden var hård. Jeg skulle male, og jeg hader at male. Det kan jeg godt sige dig. Så inden jeg fik sat den i stand og al det der, så gik der nok... Det ved jeg faktisk ikke, for der er endda meget, jeg ikke engang har fået gjort færdigt endnu. Og nu har jeg snart haft den i to år. Ok, så har jeg også lige været inde og sidde i fire måneder.”

1.2.3 Den økonomiske situation

”Jeg har jo været stofmisbruger, så det tager lidt længere tid at overtale folk til at låne dig penge. Fordi du ligesom har opbrugt din værdighed – kreditværdighed. Selvfølgelig kan jeg låne, men jeg vil hellere undgå det. Så simpelt er det bare.”

Når de hjemløse flytter fra herberg i egen bolig forbedres deres økonomiske situation ikke umiddelbart. Da de alle stort set er på kontanthjælp, betyder udgifterne til bolig og de daglige udgifter til mad, at deres hverdagsliv er præget af knappe økonomiske midler.

”Jeg køber som regel ind i Netto. Det ligger lige i nærheden. Det kommer igen også an på, hvad det er, man står og skal bruge. Hovedsageligt går jeg i Netto, og så køber jeg alle grundvarerne: Toilettepapir, sæbe, tandpasta, mælk og rugbrød og alle sådan nogle ting. Jeg køber da smøger i kiosken, og hvis det er en enkelt ting, jeg lige står og mangler, så kan jeg godt finde på at købe fra kiosken. Det er så noget dyrere, så derfor køber jeg heller ikke så mange ting der. Der er jo også grænser for, hvor meget jeg vil betale ekstra. Men snakker vi under en tier og sådan noget lignende, og det er en enkelt gang, så er det okay. Men det er ikke noget, jeg gerne vil, at købe flere dagligvarer fra en kiosk overhovedet. Jeg kan da købe på klods i kiosken, og det gør jeg også. Hvis jeg stod en dag og ikke havde nogen penge, og stod og manglede flere ting, så ville jeg da heller ikke udelukke, at jeg gik ned i kiosken.”

De økonomiske betingelser begrænser de tidligere hjemløses aktiviteter i hverdagen. De er ikke i stand til at leve et liv, der minder om et almindeligt liv. De oplever en række afsavn, hvor de ikke har råd til at rejse væk, gå i biografen, købe nyt tøj, give gaver eller vedligeholde deres bolig etc.

”Jeg kan jo ikke bare tage ud og danse. Der er indgangen, og der skal købes lidt at drikke. Hvis man skal ud at spise først, går det slet ikke, og en vogn hjem sent på natten er helt udelukket. Det løber sgu hurtigt op, og hvem gider også sådan en fattigrøv som mig? Så kan jeg ligeså godt blive derhjemme.”

Det at skulle klare sig for få økonomiske midler igennem længere tid påvirker de tidligere hjemløses muligheder for at leve et almindeligt liv. Hvis de derudover skal dække et misbrug, gammel gæld, og/eller de ikke har lært og har erfaringer med, hvad et ”økonomisk ansvarligt liv” indebærer, er der tale om barrierer for et almindeligt liv.

”Jeg stod og manglede penge, og så var det, at jeg havde ham min ven, der ikke havde noget sted at bo. Det er godt nok kun en etværelses, og jeg har min store hund, men der er da blevet plads til os begge. Vi deles om at gøre rent på toilettet, og så er der altid en at snakke med.”

For at opveje den knappe økonomiske situation er der tidligere hjemløse, der genoptager en række aktiviteter, der har grobund i deres tidligere liv som hjemløs. Disse aktiviteter dækker over de mere negative såsom kriminalitet, sort arbejde, prostitution, tiggeri og klunseri. Da nogle af disse aktiviteter bevæger sig på eller ud over kanten for, hvad der bliver accepteret i samfundet, falder de tidligere hjemløse tilbage til rutiner og aktiviteter, der atter er med til at udstøde dem fra samfundet.

En række af disse aktiviteter er ofte forbundet med påvirkning fra nærmiljøet og med inspiration fra deres omgangskreds. Man kan sige, at de benytter sig af de muligheder, som de nu engang har erfaring med.

”Jeg har jo en dummebøde på 30.000. Enten skal jeg lægge 30.000 på en gang, eller også skal jeg lægge 3.000 hver måned. Det har jeg nu gjort i en seks års tid. Jeg er engang blevet kørt over på kirkegården, hvor jeg fik tæsk af tre gutter, fordi jeg en måned ikke kunne lægge de 3.000. Det har jeg ikke lyst til at prøve igen. Det er eddermame dyre renter.”

Andre finder på mere positive aktiviteter så som salg af Hus Forbi.

1.2.4 Den sociale bagage

Opholdet på herberg og det at komme i egen bolig spiller en positiv rolle for, hvorvidt de hjemløse lever et almindeligt liv frem for et hjemløseliv. Deres økonomiske situation betyder derimod, at særligt dem på kontanthjælp bliver fastholdt i et liv, der minder om et hjemløseliv, fordi de knappe økonomiske midler virker som en barriere for et almindeligt liv.

Derudover er der meget, der tyder på, at den forskellige sociale bagage, de hjemløse har, spiller en stor rolle for, om de kan klare sig i egen bolig. Der er hjemløse, der er vokset op under belastende betingelser. De har svært ved at mestre livet, og nogle lever stort set det samme kaotiske liv, som da de var uden egen bolig. De har kunnet fungere nogenlunde på et herberg og under meget beskyttende betingelser, men mangler helt fundamentale betingelser for at kunne klare sig selv. Undersøgelsen viser, at det i høj grad er tidligere hjemløse med en meget belastende fortid og markant misbrug, som lever et hverdagsliv i egen bolig, der minder om et hjemløseliv.

”Det er forskelligt. Ligesom nu, hvor jeg godt vil til udlandet til sommer. Der kan jeg sgu godt se, at der er det svært for mig at få lagt penge til side. For hver gang, jeg får lagt noget til side, så sidst på måneden er jeg henne og hive fat i det, jeg har lagt til side. Så bilder man sig selv ind, at man bare betaler det dobbelte næste gang. ”Fuck det! Det kan du jo ikke”. Så det er lidt svært.”

Anne, 33 år – Etværelses lejlighed

Anne er født og opvokset i København. Hun har for nylig afsonet en dom for væbnet røveri. Hun har senest boet på herberg i et halvt år tilbage i 2003.

Gennem herberget og kommunen fik Anne den lejlighed, hun bor i i dag. Da Anne flyttede i egen bolig, havde hun ikke haft en fast bolig i 9 år, men har boet på herberg, hos bekendte, kærester eller levet på gaden.

Anne har været misbruger siden teenageårene og har været prostitueret siden i mere end 10 år. Anne er kommet på misbrugscentret i mere end 6 år. Her kommer hun hver dag for at få udleveret sin metadon til direkte indtagelse.

I perioder har Anne et voldsomt misbrug af kokain. For at få penge hertil prostituerer hun sig. Hun ryger hash hver dag, men er ellers kommet ud af sit heroinmisbrug.

Når Anne har hentet sin metadon, kommer hun på et værested for tidligere misbrugere. Her kommer hun så ofte som muligt for at få ”ordentlig” mad og for at få tiden til at gå. Hun deltager i så mange aktiviteter på væresteder som muligt, herunder styrketræning i et fitnesscenter.

Efter værestedet tager hun ned i en park og er sammen med andre fra værestedet. Hvis hun har penge, handler hun ind, inden hun så tager hjem. Her ser hun som regel fjernsyn, til hun går i seng, hvilket i perioder føles ensomt.

Anne er blevet tilbudt bostøtte, men har ikke taget sig sammen til et møde. Hun har desuden brug for hjælp til komme hos sin sagsbehandler.

Anne får kontanthjælp, hvilket hun har været på det meste af sit liv. Hun vil gerne søge førtidspension, men ved ikke hvordan hun skal gøre.

Kommunen administrerer betalingen af Annes husleje, el og gas. Hun kan ikke styre at få pengene i hånden og betale selv. Resten af pengene får hun hver uge – 800 kr. Når hun mangler penge, låner hun lidt af venner og bekendte, men højst 50-100 kr. Ellers får hun ikke betalt dem tilbage. Anne har lige købt en cykel til 300 kr., som hun afdrager med 100 kr. om ugen. Anne har en del gammel gæld (bl.a. til DSB), som hun ikke er begyndt at afdrage endnu, da hun lige er kommet ud fra fængslet. Hun kan ikke overskue, hvordan hun skal klare sig, når der skal tages penge fra til afdragene.

Annes helbred er blevet bedre. Hun har smitsom leverbetændelse, men det mærker hun ikke så meget til, så længe hun får mad hver dag.

Anne har en mor og en søster, som hun ser et par gange i løbet af måneden. Ellers sørger hun for at holde sig for sig selv i sin lejlighed.

1.3 Opmærksomhedspunkter

For at forstå, hvorfor tidligere hjemløse klarer sig som de nu gør, er det vigtigt at holde for øje, at der er tale om vidt forskellige mennesker, der lever vidt forskellige liv.

Undersøgelsen viser, at hvis tidligere hjemløse skal leve et almindeligt liv i egen bolig, er der en række barrierer og dilemmaer forbundet med at nå dette mål. Det er således ikke nok blot at give dem en bolig og derefter forvente, at de får en almindelig tilværelse som alle andre. Med udgangspunkt i de barrierer, som de tidligere hjemløse møder, vil vi i det følgende pege på en række opmærksomhedspunkter til inspiration for arbejdet med hjemløse og med henblik på, at flere hjemløse, når de får mulighed for at komme i egen bolig, lever et mere acceptabelt hverdagsliv.

”Jeg har siddet i marokkansk fængsel to gange og siddet i fængsel herhjemme for hash-handel og smugleri, så for mig er det slaraffenland at have en etværelses, hvor jeg kan lukke døren og sige, her er det mig, der bestemmer.”

1.3.1 Fraflytning fra herberg

Der er hjemløse, der flytter fra herberg til egen bolig, men som efter et stykke tid i egen bolig lever et hverdagsliv, der minder om et hjemløseliv, dvs. et liv der er kaotisk uden mening og struktur. De lever isoleret fra andre, og i perioder har de et massivt misbrug – de vender således ikke tilbage til en almindelig tilværelse. Opholdet på herberget har givet dem en pause i deres sociale deroute, men den er ikke blevet vendt, hvorfor de vender tilbage til livet som hjemløs, når de flytter i egen bolig. Når de forbliver i egen bolig, er det ofte, fordi huslejen og andre faste udgifter bliver betalt af kommunen, og fordi de ikke er til for meget gene for naboerne.

Der er hjemløse, der har brug for små enheder af boliger, hvor de hjemløse kan være sammen med andre, og hvor der er former for tilbud, som på herberger fx sociale bofællesskaber eller alternative boliger med social vicevært.

1.3.2 Boliger i ghettoer

En af barriererne for, at hjemløse kan leve et almindeligt liv i egen bolig, handler om det nærmiljø, de flytter til. På herberget lever de hjemløse sammen med misbrugere, sindslidende, kriminelle og andre med en problemfyldt adfærd. Herberget forhindrer imidlertid, at problemer får lov til at eskalere. Hjemløse, der flytter ind i et boligområde med en overvægt af socialt udsatte personer, kommer i kontakt med de samme elementer, der kendetegnede deres hverdag, da de levede på herberg. Væsentligste forskel er blot, at herbergets sikre rammer ikke længere gør sig gældende.

”Jeg kan godt blive træt af at bo i det kvarter. Og lejligheden er ikke så stor. Det er lidt trængt. Du skal sove og spise og leve i det samme værelse hele tiden. Hvis du bare havde

et soveværelse og en stue, så synes jeg heller ikke, at det ville virke så uoverskueligt det hele, når man sidder derinde. Den er så lille. Der skal for eksempel ikke så meget til, før der er rodet. Det kan godt påvirke mig psykisk, altså mentalt. Jeg ved sgu ikke, hvordan fanden jeg skal forklare det, men man kan godt blive trængt oven i hovedet af at bo der, hvis der er rodet. Det kan jeg i hvert fald.”

At flytte i egen bolig er ikke nødvendigvis forbundet med noget positivt, hvis de hjemløse får en bolig i et boligområde med mange sociale problemstillinger. Det bør derfor undgås at udsluse hjemløse til boliger i boligområder med sociale problemer.

1.3.3 Udvidet bostøtte

Der er tidligere hjemløse, som er i stand til at fungere i egen bolig, men som samtidig er afhængig af bostøtte, fordi de mangler nogle helt grundlæggende kompetencer for at kunne begå sig i hverdagen. Dette gælder i forhold til personlig hygiejne, rengøring, oprydning, madlavning, budgetlægning og det at begå sig i sociale sammenhænge.

Disse manglende kompetencer har baggrund i de hjemløses sociale bagage, og kommer først rigtig til udtryk den dag, de hjemløse flytter i egen bolig. De har enten glemt eller har aldrig lært, hvad det vil sige at leve et almindeligt liv i egen bolig.

Bostøtten hjælper på sin vis den enkelte, så de manglende kompetencer ikke skinner for meget igennem i hverdagen, men spørgsmålet er, om selve herberget kan gøre mere for at (gen-)optræne eller botræne den enkelte inden udflytningen. Der er hjemløse, som har vanskeligere ved at klare sig selv, når de flytter i egen bolig, end når de bor på herberget, og det kan betyde, at de isolerer sig.

1.3.4 Behov for gode sociale netværk

Der er tidligere hjemløse, som har og/eller kommer i kontakt med dårlige sociale netværk, når de flytter i egen bolig. Det betyder, at de enten isolerer sig eller falder tilbage til de sociale miljøer, der i sin tid var en del af deres hjemløseliv. Undersøgelsen viser også, at der er tidligere hjemløse, hvis eneste sociale relation er herbergsmiljøet, hvorfor de vender tilbage hertil; ikke for at blive genindskrevet, men for at have et sted at komme, lidt hjælp til hverdagen, en kort snak og en kop kaffe.

Derfor kan der være grund til at hjælpe disse hjemløse til at etablere nye sociale netværk som en del af udslusningen fra herberget. Det kan fx være ved at tilbyde dem boliger i sociale bofællesskaber i almindelige boligområder.

Allan, 33 år – Etværelses lejlighed

Allan er vokset op med seksuelt misbrug. Han har været involveret i bandekriminalitet, bankrøverier og har siddet i fængsel.

Da Allan flyttede fra herberget efter 4 måneder, kom han i behandling for sit stofmisbrug. Han havde tidligere været i behandling for sit misbrug, men faldt i igen. I dag er Allan clean, og er i gang med at tage en håndværkeruddannelse og bor sammen med en kæreste i sin etværelses lejlighed.

At Allan er forblevet stoffri, tillægger han netværket Anonyme Narkomaner (NA). Derudover har han fået en nær ven, som han ser 2-3 gange om ugen, og som lige som Allans kæreste også er tidligere misbruger. De forstår og støtter hinanden i hverdagen.

Allan har fået sit arbejde gennem en ven, der ligeledes er tidligere misbruger. Allans mester og arbejdsplads kender desuden til Allans baggrund. Han trives på sin arbejdsplads og føler sig respekteret af kollegerne. Alle ved, at han er tidligere misbruger, og ved, at han ikke drikker. Der er således ikke nogen, der spørger ham, om han vil have en øl.

Allan har en 50-60 timers arbejdsuge. Efter arbejdstid styrketræner han med vennen eller er sammen med sin kæreste. Træning hjælper ham med at komme af med frustrationer, spekulationer og aggressioner. Størstedelen af Allans løn går til at afbetale gammel gæld. Han har med vilje sat sig hårdt økonomisk fra at komme ud af sin gæld og dermed sin fortid. *”Det er surt at betale gæld, men det er noget, jeg selv havde valgt, så må jeg også vælge at tage konsekvenserne af alle de handlinger, jeg har haft gjort”.*

Det er vigtigt for Allan at blive gældfri, da han gerne vil være *lige som alle de andre* – kreditværdig. Han vil gerne kunne låne penge til en ny bil, møbler eller kunne åbne en ny telefon. Det kan han ikke gøre på nuværende tidspunkt, selvom han har et fast job og fast indkomst. Allan overvejer at søge gældsanering og har fået en bekendt til at kigge på hans gæld. En anden mulighed, han ser, er at spare penge sammen og få betalt et større beløb på samme tid og få resten af gælden eftergivet.

For at have lidt ekstra penge i hverdagen, arbejder han sort, når det er muligt. Med de ”ekstra” penge han tjener, forkæler han sig selv og kæresten. Samtidig er det også vigtigt for ham, at der er penge sidst på måneden. Det har han *”prøvet alt for mange gange før, at der ikke er”.*

Allan kommer til faste møder i NA hver mandag og fredag. Her oplever han, at han kan tale frit om sig selv og sit liv. Allan føler at han har fået rigtig meget hjælp derfra, og han føler sig også parat til at give noget tilbage. I starten følte han sig meget selvcentreret og *”føjte, at alle folk kiggede på mig. Jeg var bange for at skulle sige noget dumt”.* I dag er Allan klar til at dele af sine erfaringer, at give noget videre til de andre. *”Jeg har fået så meget hjælp forskellige steder fra til at nå der, hvortil jeg er nået i dag. Så kan jeg også godt give noget tilbage.”*

Allan kunne godt tænke sig at flytte fra sin etværelses lejlighed til en toværelses lejlighed. Den vigtigste grund er, at en etværelses lejlighed minder ham om at sidde i fængsel. Han savner et soveværelse og et rigtigt køkken. For tiden har han kun to kogeplader og ikke nogen ovn. Han er træt af, hvad der for ham minder om et ungarleliv, og han savner et præsenterabelt hjem. Han er skrevet op på venteliste, og hvis han er heldig, så regner han med at få en toværelses lejlighed sidst på året.

Allan kommer en gang imellem til herberget. Han holder sig helst lidt på afstand, da han ikke vil have *”for tæt kontakt til det her”*, men vil gerne have lidt kontakt til sin tidligere kontaktperson for at få lidt gode råd om at klare tingene i hverdagen eller for bare at fortælle, at han har det godt. *”Så får jeg en reminder; sådan var det også for mig”. Jeg glemmer måske bare nogle gang at sætte pris på det. Fordi det går op i arbejde.”*

